

IS HET AFRIKAANS DE ZUIVERE ONTWIKKELING VAN EEN NEDERLANDS DIALEKT?

Hetgeen ik als vraag boven dit opstel heb geplaatst is, in bevestigende vorm uitgedrukt, de slotzin en tevens de slotsom van een studie door Dr. E. Kruisinga in de vorige aflevering van *Taal en Letteren* aan „de oorsprong van het Afrikaans” gewijd. Een sterker ontkenning van de resultaten waartoe ik in mijn boek over het Afrikaans ben gekomen, is nauwelijks denkbaar; men zal het dus begrijpelijk vinden, dat ik ernstig de argumenten van de schrijver heb overwogen en, nu ik die voor onbevredigend houd, mij haast om ze te weerleggen. Het betoog van Dr. Kruisinga is helder en zakelijk; er is, meen ik, tussen ons geen principieel verschil van taalbeschouwing; daardoor is er kans op vruchtbare wisseling van gedachten.

I.

Indien alles wat ik uit invloed van het Maleis-Portugees verklaard heb 't gevolg *kan* zijn van zelfstandige ontwikkeling, verdient, volgens de schr. (426) de tweede verklaring de voorkeur, „uitgaande van het aksioma dat de eenvoudigere verklaring de beste is.” Daar deze bewering, wel verre van een axioma te zijn, een ongerijmdheid is indien men er niet bijvoegt *ceteris paribus*, neem ik aan dat Dr. Kruisinga die toevoeging bedoeld heeft. Daardoor wordt echter het vooropgestelde nog in 't geheel geen axioma, een grondstelling waarvan men uit mag gaan. De leus *eenvoud is het kenmerk van 't ware* bevat zoveel waarheid als een leus maar bevatten kan, doch ook niet meer. Dit heeft de schr. vermoedelijk zelf

gevoelt, want na op allerlei mogelijkheden van zelfstandige ontwikkeling te hebben gewezen, gaat hij in onderdelen bestrijden wat, volgens zijn zogenaamd axioma, reeds van te voren onaannemelijk zou moeten hēten.

Nu begin ik met te ontkennen dat in het hier aanwezige geval het toevoegen der woorden *ceteris paribus* gerechtvaardigd zou wezen. Dr. Kruisinga geeft voorbeelden van zelfstandige ontwikkeling uit allerlei talen, maar de omstandigheden waaronder dat geschiedde en de tijd die er toe nodig was, neemt hij niet in aanmerking. De eenvoudige, hyperanalytische vorm van het Afrikaanse werkwoord verbaast hem niet: „ook van de grote rijkdom van het Indogermaanse verbum is in het oudste Germaans maar een tweetal vormen voor de tijden overgebleven. En het Frans heeft zelfs voor een zo noodzakelijke tijd als de toekomstige ¹⁾ de oude vorm verloren,” „in de Zuidduitse dialecten is de verleden tijd zo goed als uitgestorven” (blz. 423). Telkens (blz. 426) wordt verwezen naar het Spaans en Roemeens, waar soortgelijke eigenaardigheden als in 't Afrikaans worden aangetroffen, of naar 't Engels (o.a. blz. 422). Maar *niet* wordt vermeld hoeveel eeuwen het oudste Germaans van het (gerekonstrueerde) Indogermaans scheiden, noch er van gerept dat die Germanen en hun taal de invloed kunnen hebben ondergaan van velerlei volken en talen (de theorie van Hirt); wij horen niet hoe lang het geduurd heeft eer 't Latijnse futurum had plaats gemaakt voor de omschrijvende vorm, noch van de lotgevalen die de andere talen hebben beleefd; alleen over de geschiedenis van 't Engels (ik kom daar straks op terug) wordt iets gezegd. Gesteld dus dat alle voorbeelden door de schr. goed zijn gekozen, dan wordt daardoor alleen *in abstracto* bewezen dat een taal buitengewoon sterk veranderen kan en

¹⁾ Het Grieks heeft sedert 10 of 15 eeuwen geen ander futurum dan een door omschrijving gevormd! De eerste sporen van het verdwijnen van het futurum, te zien in het onjuist gebruik van de infinitivus futuri, dateren van lang vóór onze jaartelling; voorbeelden op papyri zijn talrijk. De tegenwoordige vorm van het futurum (door middel van het partikel *ῥά*) vindt men eerst in geschriften uit de latere middeleeuwen. Zo langzaam is het taalverloop in Griekenland.

't resultaat soms gelijkjt op eigenaardigheden van 't Afrikaans.¹⁾ Maar of daartoe nodig zijn enige eeuwen, of wel intieme aanraking met andere talen, of beide factoren te zamen, — dat alles wordt onbeslist gelaten.

Ik heb daarentegen vóór ik mijn hypothese uitsprak aangetoond dat de Kaapkolonie een deel uitmaakte van Indië, dat de haven- en slaventaal er Maleis-Portugees was, dat in de eerste tijd het huwen of samenleven met kleurlingen lang geen zeldzaamheid was, dat ook blanken Maleis-Portugees spraken en dat, blijkens de verbodsbepalingen van Ryklof van Goens, die taal een voor 't Nederlands gevaarlike verbreiding kreeg.²⁾ Nu acht ik 't een billike eis dat men óf de onjuistheid van mijn historische voorstelling, ontleend aan officiële gegevens, bewijst, óf mijn verklaring van het Afrikaans in het licht van die voorstelling beoordeelt. De schr. ontkent niet dat, gelijk ik heb aangetoond, „biezonderheden waarin het Afrikaans afwijkt van onze taal overeenstemmen met het Maleis-Portugees”, maar, laat hij er op volgen, „overeenstemming is nog geen bewijs van afhankelijkheid”, en met voorbeelden toont hij aan „hoe gevaarlik het is uit zulke parallele vervormingen in twee talen tot wederzijdse invloed te besluiten” (blz. 427). Alles zeer waar, maar alleen ad rem indien ik, na overeenkomst tussen het Afrikaans en een willekeurige taal uit Europa of Azië te hebben opgemerkt, daaruit had opgemaakt, dat die taal van invloed was geweest op de ontwikkeling van het Afrikaans. Ik heb echter eerst de geschiedenis geraadpleegd, daarna mijn verklaring gegeven en

1) Als Dr. K. voorbeelden van zelfstandige ontwikkeling in een bepaalde taal vindt (of meent te vinden), acht hij hetzelfde ook mogelijk in een andere. Maar wat ons door onvoldoende kennis van de verschillende talen mogelijk schijnt, kan in werkelijkheid wel onmogelijk wezen. Men mag dus nooit een verschijnsel uit een andere taal als *bewijs* aanhalen, maar alleen op grond van vergelijking waarschijnlijkheid pleiten en dat pleit wordt zwakker naarmate de vergeleken talen minder op elkaar gelijken of ons minder bekend zijn.

2) Zie behalve 't geen in *het Afrikaansch* is aangehaald nog meer bewijzen aan verschillende reisbeschrijvingen ontleend, in mijn opstel over *Taal en letterkunde in Zuid-Afrika* opgenomen in *Taal en Letteren* X (1906), blz. 2—4.

ten slotte bij wijze van proef op de som voorbeelden aangehaald van Hollands dat op soortgelijke wijze elders veranderd is.

Ik zei reeds dat de schr. niet alleen zo goed als geen rekening houdt met de lotgevallen der verschillende talen, maar ook de duur van de taalprocessen niet behandelt. Hoe is 't mogelijk, heb ik gevraagd, dat een taal, aan zich zelf overgelaten, in zo korte tijd zó verandert? Sporen van Afrikaans vindt men reeds in stukken uit de allereerste tijden, en uit 1739 hebben wij een geschrift van vijf bladzijden dat in taal van alles afwijkt wat uit Nederlandse dialekten bekend is. De schr. wraakt de bewijskracht van dit stuk; de citaten uit Kolbe en uit brieven geschreven onder Van Riebeeck's bestuur, noemt hij zonder nadere verklaring „weinig overtuigend.” Ik geloof dat hij daarin ongelijk heeft, maar ik gevoel mij sterk genoeg in mijn positie om over dit onderdeel niet met hem te twisten, en ik zou dan willen vragen: „noem mij een voorbeeld van een taal, die niet een buitengewoon sterke invloed van een andere taal heeft ondergaan, en in, ik zeg niet vijftig, maar honderd en vijftig jaar zó is veranderd als het Nederlands in Zuid-Afrika.” Wat ik over taalgeschiedenis gelezen of zelf onderzocht heb doet mij geloven dat zulk een voorbeeld niet te vinden is; hoe weinig is 't Grieks sedert de tiende eeuw van onze jaartelling veranderd, hoe weinig ook het Slavies en hoe onbetekenend is 't verschil tussen de taal van Coornhert en de onze, vergeleken met het onderscheid tussen Nederlandse en Afrikaanse taalvormen! Nergens ziet men echter duidelijker het uiterst langzame verloop van spontane ontwikkeling dan in 't Frans van Canada, waar evenmin als in Zuid-Afrika een bloeiend litterair leven konservatief kan hebben gewerkt; de Franse Canadezen geven een andere, aan Normandië herinnerende, klankwaarde aan *oi, ai, ei, eu, un*, en hebben verder Engelse woorden en zinswendingen overgenomen, maar van verschil in vormleer met het Frans van Frankrijk is eigenlijk geen sprake.¹⁾

¹⁾ Behalve 't geen ik naar aanleiding van 't Canadese Frans gezegd heb in *Het Negerhollands der Deense Antillen* (Leiden 1905) zie men nog een stuk van P. L. Couchoud, opgenomen in de *Revue Bleue* van 20 Mei 1905.

Het is de heer Kruisinga gegaan gelijk zo veel geleerden: wat hij in de inleiding van zijn betoog voor mogelijk verklaart, gaat hij langzamerhand voor bewezen en beslist houden; steeds stouter spreekt hij van „bewijzen”, van „biezonderheden... die kunnen (dus moeten) als spontane ontwikkeling opgevat worden” (blz. 438), en zo eindigt hij dan met te zeggen: „tevens is gebleken dat „het” Afrikaans de zuivere ontwikkeling ¹⁾ is van een Nederlands dialect” (slotzin). Van welk dialect dan toch? vraagt men.

Ik wil nu met een voorbeeld aantonen hoe de schrijver door zijn geloof aan die spontane ontwikkeling uit een Nederlands dialect verleid wordt tot zonderlinge verklaringen. Reeds bij een korrespondent van Van Riebeeck vinden wij *die* herhaaldelijk gebruikt als lidwoord; dit doet bij Dr. Kruisinga de vraag rijzen of de oude vorm *die* van het Middelnederlands ook misschien in het Afrikaans bewaard is gebleven. Maar aan de Nederlandse schrijvers uit de XVIIde (en reeds uit de XVIde) eeuw, ook wanneer ze de gesproken taal weer geven, is van zulk een gebruik niets bekend, en het Kaapse stuk waarin ze voorkomen is enkele jaren na de stichting der volkplanting (1652) geschreven. In een noot oppert de schr. zelf dit zeer gewichtig bezwaar,¹⁾ maar hij verwerpt de verklaring toch niet geheel, en alles doet hij liever dan aannemen dat de mensen van wie *bewezen* is dat zij naast het Hollands ook Maleis-Portugees spraken en voortdurend van tot hen Maleis-Portugees sprekende slaven waren omringd (*Het Afrikaansch*, vooral blz. 54—63, een Maleiïsme in hun taal opnamen. Men oordele: „Mocht deze verklaring van *die* niet juist zijn, dan blijft toch te overwegen of er overwegend bezwaar kan zijn tegen de veronderstelling, dat de ontwikkeling van het

¹⁾ De spatiëring in de op deze bladzij aangehaalde woorden is van mij.

¹⁾ „Ik erken dat het ons overgebleven historische materiaal de verklaring niet bevestigt.” Deze noot (blz. 421) getuigt evenzeer van de eerlijkheid van Dr. K.’s polemieek, als van zijn geringschatting der historische gegevens. Aan die geringschatting schrijf ik dan ook toe dat hij niet of nauweliks gewag maakt van alles wat ik als basis van mijn hypothese heb bijeengebracht; evenmin spreekt hij van mijn vergelijking met het Frans der Canadezen.

aanwijzend voornaamwoord tot lidwoord zich in 't Afrikaans herhaald heeft. Dit komt me toch zeer aannemelijk voor als we bedenken dat 't lidwoord in tal van talen zo ontstaan is, b.v., in het Frans *le, la* (uit Lat. *ille, illa*), in het Engels *the*, in het Grieks *ὁ, ἡ, τό* enz." Hierbij wordt over 't hoofd gezien dat in het Latijn, in het Grieks en in het Engels oorspronkelijk geen afzonderlijke vorm voor het lidwoord bestond, zodat hier uit 't pronomen door differentiatie een lidwoord is ontstaan, terwijl in 't Nederlands van 1652 *de* (lidw.) en *die* (pron.) reeds naast elkander bestonden; men moet dus onderstellen dat de kolonisten hun *de* verleerden en nu een nieuw lidwoord vormden uit *die*! De gevallen zijn dus zeer ongelijk, maar bovendien wordt niet vermeld hoe veel tijd gemoeid ging met het ontstaan van 't Griekse, Romaanse en Engelse lidwoord; aan de Kaap zou een veel ingewikkelder proces in een paar jaar zijn beslag gekregen hebben! Vrage: wiens verklaring van *die* (naar Dr. K.'s „axioma" beoordeeld) heeft groter aanspraak op eenvoudigheid?

Het is niet nodig alle verklaringen van de schr. even uitvoerig na te gaan. Immers ik heb, behalve biezondere bedenkingen, tegen alle hetzelfde, reeds door mij genoemde bezwaar: er wordt niet voldoende rekening gehouden met de historische gegevens. Terwijl het voor de schr. voldoende is te weten dat iets in Nederlandse dialecten (onverschillig welke) voorkomt, om verwantschap met het Afrikaans aan te nemen, zou ik verlangen dat eerst met behulp der door Dr. Colenbrander bewerkte lijsten aanwezigheid van kolonisten die zulke dialecten spraken werd aangetoond. Verwaarlozing van de eindmedeklinker als 't woord op twee konsonanten uitgaat is mij uit nog andere Nederlandse plaatsen dan de door Dr. Kruisinga genoemde bekend; als men nu onder de eerste kolonisten mensen aantreft die uit dergelijke streken kwamen, dan ben ik bereid (evenals ik dat bij *Het Negerhollands der Deense Antillen* in een soortgelijk geval heb gedaan, blz. 75) rekening te houden met die slappe artikulatie bij 't verklaren van vormen als *herfs, vernuf*, — maar nu ook in zuiver fonetische factoren de oorzaken der vereenvoudiging van 't gehele werkwoord te zien, dat lijkt mij zeer onmethodies.

II.

Volgens Dr. Kruisinga heb ik ten onrechte in de uitkomsten van mijn studie over *Het Negerhollands der Deense Antillen* (Leiden, 1905) een bevestiging gezien van mijn hypothese over de oorsprong van het Afrikaans. Ik heb dat Negerhollands vergeleken met het Afrikaans, omdat ook in Amerika ons Nederlands veranderd is onder invloed van een vreemde taal. De klanken van 't Negerhollands noemde ik *in hoofdzaak Nederlandse klanken*. Dat mag men volgens de schr. niet doen. „Wat de klanken van het Negerhollands aangaat, zegt hij, daarvan weten we niets.” Vergelijking met het Afrikaans gaat, beweert hij, niet op, omdat beide talen een zeer verschillende oorsprong hebben: het Negerhollands is Hollands in de mond van een vreemd volk, het Afrikaans is Hollands in de mond van Hollanders; in het eerste geval hebben wij met adaptatie, in het tweede met ontleening (van (blz. 431—432) bepaalde Maleis-Portugese woorden, zonder meer) te doen.

Dr. Kruisinga haspelt hier tweëerlei door elkander: het Negerhollands door de negers gesproken en het Negerhollands dat voor de Europese kolonisten van de Deense Antillen de moedertaal was geworden. Misschien is 't nog beter te zeggen dat hij die twee niet verwart, maar dat hij de tweede taal geheel buiten beschouwing laat. Toch zijn bijna alle teksten die ik heb uitgegeven in die taal geschreven. De samenspraken uit mijn bloemlezing tonen duidelijk dat de zeer welvarende blanken, die hun kinderen ter voltooiing van hun opvoeding naar Kopenhagen stuurden, het Negerhollands in alle omstandigheden van het leven, in alle kringen van hun kleine samenleving spraken, met hun gezin en hun bedienden zowel als bij een bezoek: het was hun moedertaal in de volste zin van het woord. Van de klanken van dat Negerhollands weten we wèl wat; onze kennis kunnen we alleen met nul gelijkstellen wanneer we denken aan de bijzonderheden die b.v. de abbé Rousselot van 't patois van Cellefrouin weet, maar ze is niet geringer dan onze kennis van menige andere, niet meer gesproken taal, b.v. het Oud-Grieks. Over

de klanken van 't Negerhollands der negers zijn we inderdaad zeer onvoldoende ingelicht, al is 't woord *ndets* ook hier vrij overdreven; men denke aan de taalproeven uit Pontoppidan's stuk die ik heb meegedeeld en aan verspreide opmerkingen in de spraakkunst besproken.

Laten wij na die onderscheiding gemaakt te hebben, nu eens bekijken wat Dr. Kruisinga over 't ontstaan en de aard van 't Negerhollands zegt. Dat die taal Hollands is in de mond van vreemden, is juist..., maar alleen voor 't Negerhollands der negers. Volkomen onjuist is die bewering daarentegen ten opzichte van 't Negerhollands der blanken; het is Hollands (eigenl. Zeeuws) in de mond van Hollanders zo goed als 't Afrikaans, het is Nederlands onder invloed geraakt van een vreemde taal, in casu het Kreools der negers. Mijn vergelijking is dus ten volle gerechtvaardigd, ook wanneer men Dr. Kruisinga's theoretiese onderscheiding tussen adaptatie en ontlening aanvaardt. Indien men echter in 't Afrikaans een zuiver Hollands dialect ziet dat alleen verschillende Maleis-Portugese woorden heeft opgenomen, dan kan men die vergelijking natuurlijk niet handhaven; maar dit is een *petitio principii*: wie zo spreekt neemt als bewezen aan wat juist het onderwerp van de strijd is.

Nu nog iets over de onderscheiding tussen adaptatie en ontlening. Ik kom daartoe nog even terug op het Kreools der Deense Antillen. Laat ik aannemen dat het Negerhollands der negers in den beginne stond tegenover de taal der blanke kolonisten als *adaptatie* (Hollands in vreemde mond) tegenover *ontlening* (Hollands met ontleende woorden, in Hollandse mond); lang heeft die toestand niet geduurd, de ontlening werd voortdurend sterker, de Europeanen adapteerden hun taal aan de geadapteerde taal der negers, en zo leidde *ontlening* tot *adaptatie*, zij 't ook niet tot volkomen adaptatie; men mag dat voor mijn part een adaptatie van de tweede graad noemen, in allen gevalle, de beide processen vloeiden ineen. Ontlening *behoeft* natuurlijk niet te voeren tot adaptatie (dat bewijzen onze moderne talen afdoende), maar een strenge scheiding tussen die twee, waardoor men ze

als *essentieel* verschillend (blz. 432) gaat beschouwen, is alleen in theorie te maken, voor de praktijk heeft ze weinig nut. Het verwijt aan Schuchardt dat hij soortgelijke gevallen met één naam („Mischsprache”) noemt, is dus ongegrond; voor 't overige schijnt de schr. de bedoeling van de Oostenrijkse geleerde niet goed begrepen te hebben. Zeker is 't dat hij geen rekening heeft gehouden met hetgeen ik in § 4 van 't eerste hoofdstuk van mijn *Het Afrikaansch* over taalvermenging en mengeltalen heb geschreven.

Hoe adaptatie van de zijde der blanken, der meer ontwikkelden in 't algemeen, ontstaat, kan men zich duidelijk maken, indien men er aan denkt dat een mengeltaal niet alleen tot stand komt doordat negers Europeaan gaan spreken, maar ook doordat de Europeanen om zich verstaanbaarder te maken, zich „op z'n negers” gaan uitdrukken. Daarmee bedoel ik natuurlijk niet dat de kolonisten, als waren ze taalgeleerden, met onderling goedvinden hun taal besluiten te vereenvoudigen en b.v. het werkwoord *zijn* gaan normaliseren ¹⁾, maar wel dat de Europeanen 't gebrabbel van de negers overnemen omdat ze bewust of onbewust zich op die wijs duidelijker hopen uit te drukken tegenover hun minderen. Dr. du Toit vertelde mij eens, dat als men in oogsttijd kaffers als losse werklui aanneemt, men onwillekeurig tegen hen allerlei Kreoolse uitdrukkingen gaat gebruiken die aan 't beschaafde Afrikaans vreemd zijn, maar tot het Kaffer-Afrikaans behoren. Het model van verbastering wordt in vreemde mond gevormd, maar de Europeanen nemen het, onder anderen op de hier aangeduide wijze en tot op zekere hoogte, over. ²⁾ Zien we niet dezelfde psychologische eigenaardigheid in de neiging van veel ouders om, als zij tot hun kinderen spreken, te gaan

¹⁾ Deze kinderlike opvatting heb ik bestreden in *Het Negerhollands der Deense Antillen* (blz. 54 vlg.), maar ik heb daar niet gedacht aan de soort van adaptatie die ik tans op het oog heb. Tot mijn beter inzicht ben ik gekomen door de mededeling van Dr. du Toit; verschillende feiten door Schuchardt uit allerlei Kreools medegedeeld hebben de juistheid er van bevestigd.

²⁾ Parallel met deze *adaptatie* door volwassenen, gaat natuurlijk het *ontlenen* door kinderen van de geadapteerde taal der zwarte kindermeiden. Ook hier lopen beide processen ineen.

stamelen als deze? „Jannie toettie geven aan Opa”, zegt Mevrouw X. tot haar kind als zijn grootvader binnenkomt. Indien er niet zeer krachtige factoren waren die deze neiging tot bijna nul reduceren, zou onze taal vol kinderpraat zitten, en de kinderen zouden heel wat later behoorlijk Hollands spreken dan tans het geval is.

Na deze uiteenzetting meen ik te mogen volharden in mijn vergelijken van Afrikaans met Negerhollands; identiek heb ik die beide nooit genoemd: duidelijk heb ik verklaard dat er belangrijke punten van verschil zijn (Het Negerhollands enz. bl. 122, 124).

Aan 't einde van zijn betoog is Dr. Kruisinga geneigd dan toch enige invloed aan te nemen van het Maleis-Portugees, maar via het geadapteerde Hollands van de inboorlingen ¹⁾ en vreemde Europeanen. Zulk een invloed komt hem waarschijnlijk voor „wanneer men geen parallelle ontwikkeling in andere, vooral Germaanse, talen kan aanwijzen” (blz. 438). Men begrijpt nu wel dat de dingen waarvoor niets anders dan dit laatste redmiddel baat niet talrijk zijn: waarvan vindt men geen voorbeelden in andere talen, al denkt men alleen aan al de Germaanse talen met hun talloze dialecten! Het blijkt dan ook dat alleen enkele uitdrukkingen door Dr. Kruisinga aldus verklaard worden, uitdrukkingen waarvan hij nog vraagt of ze niet voornamelijk tot het kleurlingen-Afrikaans behoren. ²⁾ Alle andere bijzonderheden die du

¹⁾ Dr. Kruisinga denkt hierbij ook aan invloed van het Hollands der Hottentotten. Volkomen terecht zegt hij: „invloed van het Hottentotten-Hollands blijft mogelijk, al was er geen enkel Hottentots woord in het Afrikaans opgenomen” (blz. 436). Van die woorden neem ik goede nota! Maar Dr. du Toit heeft uit de geschiedenis en de gewoonten der Afrikaners de zeer geringe waarschijnlijkheid van zulk een invloed aangetoond. Ik heb deze kwestie besproken in een opstelletje getiteld *Wilhelm ten Rhijne*, een dokter die de Kaap bezocht in 1671, juist in de periode toen onze taal daar 't meeste gevaar liep haar Nederlands karakter geheel te verliezen (1658—1686). Het stukje is opgenomen in *de Unie* van Februari 1906; mocht iemand lust gevoelen het te lezen, dan maak ik van deze gelegenheid gebruik om te zeggen dat de talrijke drukfouten daarin niet aan mij zijn te wijten, want ik heb geen drukproef er van gezien.

²⁾ Ik kan die vraag bevestigend beantwoorden voor de meeste van die uitdrukkingen.

Toit in zijn dissertatie opnoemt, zegt hij, „kunnen (dus moeten) als spontane ontwikkelingen opgevat worden.” En zelfs dat weinige, als 't ware onwillig toegegeven, neemt hij voor een goed deel weer terug. Een uitdrukking als „*die skape dood bij hope*” (= gaan dood) lijkt hem ook vreemd, maar eigenlijk vertoont hetzelfde verschijnsel zich ook in het Nederlands, meent hij; „alleen, wij geven aan de woorden de bij het rededeel passende uitgang, in casu *-t* of *e(n)*”, en hij vergelijkt werkwoorden als *boteren, kazen, winkelen* enz. enz. (blz. 439). Dit lezende zal misschien menigeen — evenals ik het bij eerste lektuur deed — uitroepen: „maar die bijvoeging, door „alleen” ingeleid, is juist waar het om gaat, het essentiële van de kwestie!” Doch voor Dr. Kruisinga zal die tegenwerping geen kracht hebben; hij gelooft immers dat de werkwoordsuitgangen in het Afrikaans langs *fonetische* weg zijn verdwenen, en hij kan dus antwoorden dat voor 't Afrikaanse taalgevoel de noodzakelijkheid van dat *-en* achter *dood* niet bestond. Een duidelijker voorbeeld doet hem dan ook (enige regels verder) het Engels aan de hand, waaruit hij *chameleon*, als werkwoord gebruikt, aanhaalt.¹⁾ Hier staan we dus weer voor een uitvloeisel van zijn principe, dat ik reeds heb bestreden en waarop ik dan ook nu niet weer inga. Maar er blijft dan nog een andere moeilijkheid! *Dood(en)* in de zin van *doodgaan* gebruikt, is een ander geval dan *boteren, kazen, winkelen* enz., ook, ja juist, als men met Dr. Kruisinga het Afrikaans voor zuiver Nederlands houdt: in 't Nederlands bestond *dood(en)* reeds in betekenis van *doodmaken*, en voor *doodgaan* heeft men nog de synoniemen *sterven* of, in platter taal, *verrekken*. *Boteren, kazen, winkelen* daarentegen zijn nieuwe formaties. Wil men het Engels hier ter vergelijking aanhalen, dan moet men een vorm **to death*

¹⁾ Toch laat ook dit voorbeeld in de steek als men het werkwoord in de vorm *he chameleons* aanhaalt. *He chameleon* zeggen alleen vreemdelingen die slecht Engels kennen (voorbeelden en verklaring in *Het Afrikaansch*, blz. 144 noot). Doch dit is secundair en hoogstens een fout in het voorbeeld; Dr. K. onderstelt theoreties een taal die door zelfstandige ontwikkeling alleervoegingsvormen heeft verloren.

met de betekenis *to die* onderstellen. Ik wil niet beoordelen of deze vorm absoluut ondenkbaar is in het Engels, maar gesteld eens dat ze opdook in een kolonie waar Engelsen in nauw verkeer waren geweest met kleurlingen (Maleiers), terwijl de vorm elke Engelsman in Europa verbaasde, zou Dr. Kruisinga ook dan nog blijven geloven aan spontane ontwikkeling? Mij dunkt dat de schr., ook van zijn standpunt, de konsessie voor het kleurlingen-Afrikaans gedaan, moet handhaven... en uitbreiden.

Wat zou toch de eigenlike oorzaak wezen waarom Dr. Kruisinga zich zo met hand en tand verzet tegen het aannemen van sterke invloed door 't Maleis-Portugees op onze taal in Zuid-Afrika geoeffend? Ik meen dat hij a priori geneigd is om elke diepgaande invloed (ik bedoel in klanken, taalvormen en syntaxis) van de ene taal op de andere te betwijfelen. Het overnemen van woorden neemt hij aan in de ruimste mate, ook aan verschillende -ismen wil hij graag geloven, — maar al het overige wil hij wel niet voor taalkundig onmogelijk houden, maar hij is toch in elk biezonder geval tot ontkennen ten zeerste geneigd. Zo zegt hij dan dat het Kelties op de ontwikkeling van het Latijn tot Frans nagenoeg geen invloed heeft gehad, en uit blz. 429 meen ik te mogen opmaken dat hij de invloed van het Frans op 't Engels niet hoger schat: „Het is waar dat veel taalverschijnselen in het Engels verklaard zijn uit de invloed van het Frans dat de Engelsen in de middeleeuwen spraken. Evenzeer is echter waar dat nagenoeg geen enkele van die verklaringen bewezen is. Wel staat vast dat de grote meerderheid van die verklaringen uit het Frans onhoudbaar is.” Een voorbeeld volgt. Ik zal mij wel wachten de juistheid van dit voorbeeld, en van andere die Dr. Kruisinga, de Anglist, stellig nog in petto heeft, te bestrijden, maar daarmee is de zaak niet uitgemaakt. 't Samenkomen van twee talen kan tot wederzijdse vereenvoudiging of tot vereenvoudiging van een der beide talen leiden, zonder dat bepaalde vormen of zelfs woorden van de ene taal op de andere overgaan. Ik geef hier Dr. Kruisinga's eigen gedachte (vermeld in de noot twee blz. hierboven) weer met deze woorden: „invloed van het Frans op het Engels blijft mogelijk, al

was er geen enkel Frans woord, of al is er geen enkele Franse buigingsvorm, in 't Engels opgenomen." Daarom durf ik dan ook niet zo pertinent beweren dat het Kelties geen invloed heeft gehad bij de vervorming van Latijn tot Frans, al weet ik dat de Celticismen die men ten bewijze heeft aangevoerd door vele bevoegden niet als zodanig worden erkend. Als ik naga hoe langzaam het taalverloop is bij betrekkelijk isolement en hoe snel wanneer twee volksgroepen door elkaar worden geworpen, ben ik veeleer geneigd om zowel bij 't Frans als bij 't Engels, en vooral bij 't laatste, zeer veel toe te schrijven aan vereenvoudiging door taalvermenging.

In de regel zijn de sporen van zulk een taalvermenging wèl duidelijk te zien. Ik raad de heer Kruisinga de lektuur aan van Schuchardts *Slawo-Deutsches und Slawo-Italiensches* (Graz 1884), een boek dat mij ten minste reeds vóór vele jaren er van overtuigd heeft dat invloed van de ene taal op de andere in de uitgebreidste zin mogelijk is.

III.

Om te resumeren herhaal ik dat mijn hoofdbezwaar tegen Dr. Kruisinga is dat hij te veel in abstracto, als 't ware los van tijd en ruimte, redeneert en te weinig zich om de geschiedenis bekommert. Dit in abstracto redeneren hangt samen met twee (m.i. onjuiste) opvattingen, die voor hem bijna tot dogma's zijn geworden: 1°. de eenvoudigste verklaring is de beste, 2°. de talen oefenen bijna uitsluitend invloed op elkanders woordenschat uit.

De studie van Dr. Kruisinga heeft mij dan ook niet overtuigd. Ik heb natuurlijk niet alle punten van zijn betoog even uitvoerig kunnen bespreken; daarom verzoek ik een ieder die tussen zijne en mijne opvatting partij wil kiezen dat hij 't geen wij beiden over deze zaak geschreven hebben leest. Mocht ik de mening van mijn tegenpartij niet volledig hebben weergegeven, daar staat tegenover dat deze mijn argumenten, met name de aan de geschiedenis ontleende, slechts ten dele heeft behandeld.

Het aantal historische gegevens door mij bijeengebracht

is door verschillende gelukkige vondsten van Dr. du Toit, o.a. op de bibliotheek te Berlijn, sedert 1905 (het verschijnen van zijn dissertatie) belangrijk vermeerderd. Hij zal die stellig te zijner tijd publiceren. Nu jonge Afrikaanse geleerden zich gaan wijden aan de geschiedenis van hun moedertaal, zal er zeker nog menig punt tot helderheid worden gebracht, maar ik ben overtuigd dat zij daarin alleen zullen slagen wanneer zij zich niet laten verleiden tot de onderstelling dat het Afrikaans de zuivere ontwikkeling van een Nederlands dialect is.

Leiden, December 1906.

D. C. HESSELING.

010618225P

NWU : Potchefstroomkampus
Ferdinand Postma-Biblioteek